

ЗАТВЕРДЖУЮ

Ректор Національного університету

«Одеська юридична академія»

професор В.С. Загородній

_____ 2021 р.

ВИСНОВОК

Національного університету «Одеська юридична академія» про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Грисюк Валерії Валеріївни на тему «Теоретичні засади юридичних технологій здійснення адвокатської діяльності», поданої на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», затвердженої Вченою радою Національного університету «Одеська юридична академія» 22 жовтня 2018 року (протокол №3), змінена Вченою радою Національного університету «Одеська юридична академія» 15 лютого 2021 року (протокол №5)

ВИТЯГ

з протоколу засідання фахового семінару кафедри загальної теорії права та держави Національного університету «Одеська юридична академія» від 19 жовтня 2021 року № 6

ПРИСУТНІ:

д.ю.н., проф. Крижановський А.Ф.; д.ю.н., проф. Дудченко В.В.; д.ю.н., проф. Аракелян М.Р.; д.ю.н., проф. Бакаянова Н.М.; д.ю.н., проф. Цуркан-Сайфуліна Ю.В.; к.ю.н., к.іст.наук, доц. Кормич А.І.; к.ю.н., доц. Кравченко С.П.; к.ю.н., доц. Чувакова Г.М.; к.ю.н., доц. Бальжик І.А.; к.ю.н., доц. Скуріхін С.М.; к.ю.н., доц. Рязанов М.Ю.; к.ю.н., доц. Тіщенко Ю.В.; к.ю.н., доц. Федоров В.А.; к.ю.н., доц. Антошина І.В.; к.ю.н. Кобко-Одарій В.С.; к.ю.н., доц. Серебро М.В.; к.ю.н., ас. Дудник Р.М.; докт. філософ. Караман М.В.; ст. викладач Ковбасюк С.В.; к.ю.н., ас. Бондаренко А.І.; асистент Войткова А.В.; асистент Іванчук В.Є.

З присутніх 5 докторів наук, 14 кандидатів наук, 1 доктор філософії та 2 асистента – фахівців за профілем поданої на розгляд дисертації.

ПОРЯДОК ДЕННИЙ:

Обговорення дисертаційного дослідження аспірантки кафедри загальної теорії права та держави Грисюк Валерії Валеріївни на тему «Теоретичні засади юридичних технологій здійснення адвокатської діяльності», поданої на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право».

СЛУХАЛИ:

Доповідь здобувача ступеня вищої освіти доктора філософії Грисюк Валерії Валеріївни на тему «Теоретичні засади юридичних технологій здійснення адвокатської діяльності», поданої на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Обґрунтовуючи вибір теми дисертаційного дослідження, здобувачка зазначила, що Сучасна держава є відображенням певного етапу розвитку суспільства, етапу, на якому людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, права і свободи, їх захист і забезпечення належного рівня реалізації стають основною соціальною цінністю та характерною ознакою держави. Досягнення зазначених цілей зумовлює створення ефективної правозахисної системи, провідне місце серед інститутів якої посідає адвокатура.

Адвокатська діяльність є особливим видом юридичної діяльності, функціональна спрямованість якої конкретизується у незалежній професійній діяльності адвоката щодо здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги. Досягнення цілей адвокатської діяльності має відбуватися не лише у відповідності вимогам законодавства та правилам адвокатської етики, але й з урахуванням всебічно обґрунтованого та підтвердженого практикою інструментарію: правил, способів, методів, процедур і принципів, використання яких має забезпечити максимальний рівень ефективності та правовідповідності роботи адвоката. Зазначений інструментарій слід розглядати як юридичні технології здійснення якісної адвокатської діяльності.

На сьогодні питання якості, тобто юридично-технологічного рівня здійснення адвокатської діяльності, прямо пов'язано з підвищенням її ефективності, а відтак стає одним із ключових положень, які потребують всебічного теоретичного аналізу.

Теоретичною основою дослідження є розробки вітчизняних і зарубіжних науковців з філософії, етики, теорії та історії держави і права, філософії права, які досліджували процеси становлення і функціонування юридичної діяльності, серед яких праці С. Алексєєва, С. Гусарєва, В. Дудченко, О. Зайчука, С. Ківалова, М. Козюбри, П. Новгородцева, Ю. Оборотова, Н. Оніщенко, Н.

Крестовської, С. Погребняка, П. Рабіновича, О. Скаун, С. Стеценка, В. Тація, Ю. Тихомирова, А. Полякова.

Окремі питання, пов'язані з організацією і статусом адвокатури, визначенням її місця у правозахисній системі, особливостями здійснення судового представництва і захисту, були предметом дослідження вітчизняних науковців, зокрема М. Аракеляна, Н. Бакаянної (Таварткиладзе), Т. Варфоломєєвої, В. Долежана, Я. Зейкана, С. Погребняка, О. Святоцького, О. Синєокого, Д. Фіолєвського, С. Фурси.

Висвітленню особливостей природи юридичних технологій та їх зв'язку з юридичною діяльністю сприяли праці В. Баранова, В. Карташова, Т. Кашаніної, Д. Керімова, С. Кравченка, Д. Манька, І. Оніщука, І. Шутака.

Своєю чергою, окремого загальнотеоретичного дослідження вихідних засад, правової природи та класифікації видів юридичних технологій здійснення адвокатської діяльності в сучасній юриспруденції не проводилося. Наведені положення підкреслюють актуальність обраної теми дисертаційної роботи та зумовили напрям наукового пошуку.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших у вітчизняній юридичній науці комплексним теоретико-правовим дослідженням теоретичних засад юридичних технологій здійснення адвокатської діяльності. За результатами наукового пошуку сформульовано низку наукових положень, зокрема:

уперше:

- визначено поняття юридичних технологій здійснення адвокатської діяльності, під якими пропонується розуміти сукупність даних про ефективне використання юридичних засобів, методів, правил і прийомів, необхідних для виконання функцій та досягнення цілей адвокатської діяльності;

- проведено класифікацію юридичних технологій здійснення адвокатської діяльності та запропоновано виділяти наступні види: універсальні (використовуються незалежно від виду адвокатської діяльності) – технологія юридичної аргументації, технологія проведення консультаційної роботи, технологія встановлення фактичних обставин та юридичної кваліфікації юридичної справи адвокатом, технологія створення письмових правових актів у адвокатській діяльності, технології стратегічного та тактичного планування, технології підвищення кваліфікації адвокатом; спеціалізовані (використовуються під час здійснення окремих видів адвокатської діяльності) – судові (надання індивідуальним і колективним суб'єктам правової допомоги та захисту в національних, іноземних та міжнародних судових органах; представництво інтересів під час розгляду справи про адміністративне правопорушення або під час кримінального провадження) та позасудові

(правовий супровід діяльності індивідуальних і колективних суб'єктів права);
безоплатної правової допомоги, медіаційної діяльності адвоката;

– встановлено та класифіковано технологічні прийоми здійснення адвокатської діяльності, під якими слід розуміти конкретні моделі безпосереднього використання юридичних технологій адвокатської діяльності під час проведення професійної діяльності адвоката – здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги клієнту;

– сформульовано парадигму стратегічного планування адвокатської діяльності, яка складається з наступних елементів: 1) стратегічна креація – це момент фактичного розроблення стратегії адвоката; 2) телеологічність і таргетування – визначення основної цілеспрямованості на підставі змістовного прогнозу розвитку предметної області; 3) моніторинг законодавства – врахування положень чинного законодавства та змін; 4) оперативна гнучкість – можливість корекції обраної моделі з урахуванням нових виявлених обставин, при збереженні загального курсу на досягнення мети;

удосконалено:

– поняття інституційного середовища адвокатури України, під яким слід розуміти сукупність однорідних елементів (субінститутів), регламентованих відособленими соціальними нормами (морально-етичними, законодавчими), взаємопов'язаних між собою та відцентрованих на виконання окремих положень певного генерального завдання – захисту прав і свобод людини й громадянина, юридичних осіб, представлення їх інтересів, надання кваліфікованої правової допомоги;

– підходи до розуміння правової природи та соціальної ролі адвокатури у правозахисній системі сучасної держави;

набули подальшого розвитку:

– положення щодо порядку розуміння співвідношення юридичної техніки та технології, проведення класифікації юридичних технологій у сучасному правознавстві;

– питання щодо класифікації принципів адвокатської діяльності. Запропоновано виокремлювати потенційні принципи здійснення адвокатської діяльності, під якими слід розуміти принципи, котрі не прямо виражені в тексті, але відповідають змісту соціальної норми, сукупність вихідних правових, практичних, морально-етичних і теоретичних засад, які визначають належний порядок здійснення адвокатської діяльності, наприклад, принцип справедливості, принцип автономності у виборі засобів і способів захисту інтересів клієнта та ін.;

– положення щодо умов і порядку здійснення адвокатом безоплатної правової допомоги. Обґрунтовано виокремлення трьох груп технологічних

прийомів надання адвокатом безоплатної правової допомоги, а саме: технологічні прийоми організації інформаційно-аналітичних дій, технологічні прийоми організації процедурно-процесуальних дій, технологічні прийоми підготовки письмових правових актів під час надання безоплатної вторинної правової допомоги.

Наведене і зумовлює актуальність та новизну теми представленого дисертаційного дослідження.

У подальшому авторка відзначила, що нею у результаті проведеного дисертаційного дослідження отримано такі основні висновки, які у комплексі вирішують окрему наукову проблему:

1. Обґрунтовано, що методологічною основою дослідження юридичних технологій здійснення адвокатської діяльності є: комплекс принципів наукового пізнання, а саме – об'єктивності, історизму, плюралізму, міждисциплінарності; комплекс методологічних підходів, а саме – діяльнісний, людиноцентристський, цивілізаційний, системний та інституційний; сукупність спеціально-наукових методів, а саме – юридичної герменевтики, порівняльно-правовий, формально-юридичний (догматичний). Із урахуванням розвитку суспільних відносин сучасності в процесі дослідження сутності адвокатської діяльності також слід використовувати інформаційний метод і кейс-метод.

Плюралізм методологічного інструментарію є базовою засадою отримання всебічно обґрунтованої інформації стосовно адвокатської діяльності, перспектив її розвитку та вдосконалення з урахуванням особливостей її організації як у вітчизняній, так і в інших правових системах.

2. Розкрито правову природу адвокатської діяльності та встановлено особливості її місця в системі юридичної діяльності. Встановлено, що правова природа розкривається шляхом аналізу системи принципів організації адвокатської діяльності, забезпечуючи науковий підхід щодо формування кваліфікаційних вимог до адвоката, дозволяє виробити обґрунтовані програми корпоративного контролю за якістю юридичної допомоги та визначає шляхи формування загальних підходів до оцінки дисциплінарної відповідальності адвокатів, створює умови отримання системного уявлення про адвокатуру та порядок організації її діяльності.

В системі юридичної діяльності адвокатура є дуже важливим інститутом, який забезпечує належний, змістовний і законний спосіб вирішення правового конфлікту шляхом здійснення незалежної професійної діяльності щодо захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги. Адвокатська діяльність є тим особливим видом юридичної діяльності, в якому мораль, етика та право перебувають у тісному зв'язку. Адвокатська діяльність, по суті, засновується на загальнодозвільному типі правового регулювання.

Саме в процесі здійснення адвокатом своєї професійної діяльності отримують вираз ключові постулати правозахисту, верховенства права та правової активності.

3. Встановлено особливості інституціоналізації адвокатської діяльності та визначено поняття інституційного середовища адвокатури України, під яким слід розуміти сукупність однорідних елементів (субінститутів), що регламентовані відособленими соціальними нормами (морально-етичними, законодавчими), взаємопов'язані між собою та відцентровані на виконання окремих положень певного генерального завдання – захисту прав і свобод людини й громадянина, юридичних осіб, представлення їх інтересів, надання кваліфікованої правової допомоги.

4. Проаналізовано співвідношення між юридичною технікою і технологіями, висловлено підтримку наукової позиції щодо нетотожності зазначених понять та визначено характерні ознаки юридичних технологій. По-перше – це система знань, науково обґрунтованої інформації про певні прийоми, способи, правила і методи. По-друге – це інформація про раціональне використання прийомів, способів, правил і методів для досягнення мети. По-третє – метою використання юридичних технологій є створення необхідних умов (інтелектуальної середи) для досягнення результату, який має юридичне значення (правових актів). По-четверте – це система знань про ефективне використання правового інструментарію. По-п'яте – це прийоми, способи, методи і правила, які містять інформацію про форму, порядок та особливості здійснення юридичної діяльності.

5. Визначено поняття юридичних технологій адвокатської діяльності, під якими слід розуміти сукупність даних про ефективне використання юридичних засобів, методів, правил і прийомів, необхідних для виконання функцій та досягнення цілей адвокатської діяльності.

Виокремлено та класифіковано технологічні прийоми здійснення адвокатської діяльності, під якими слід розуміти конкретні моделі безпосереднього використання юридичних технологій адвокатської діяльності під час проведення професійної діяльності адвоката щодо здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги клієнту.

6. Проведено класифікацію видів юридичних технологій здійснення адвокатської діяльності та обґрунтовано доцільність виокремлення наступних видів: на найбільш загальному рівні слід виділяти універсальні та спеціалізовані юридичні технології. До універсальних юридичних технологій здійснення адвокатської діяльності відносять: технологію юридичної аргументації, технологію проведення консультаційної роботи, технологію встановлення фактичних обставин та юридичної кваліфікації юридичної справи

адвокатом, технологію створення письмових правових актів у адвокатській діяльності, технологію стратегічного та тактичного планування, технологію підвищення кваліфікації адвокатом.

До спеціалізованих відносять наступні юридичні технології здійснення адвокатської діяльності: судові (надання індивідуальним і колективним суб'єктам правової допомоги та захисту в національних, іноземних і міжнародних судових органах; представництва інтересів під час розгляду справи про адміністративне правопорушення або кримінального провадження); позасудові (правовий супровід діяльності індивідуальних і колективних суб'єктів права); безоплатної правової допомоги; медіаційної діяльності адвоката.

7. Проаналізовано європейські стандарти організації адвокатської діяльності та встановлено, що вони не лише відповідають високим моральним якостям, але й сприяють формуванню сучасного адвоката в оновленому форматі юриспруденції. Прискорення європейської інтеграції в рамках базових інститутів європейського співтовариства забезпечує належний рівень уніфікації та зменшує рівень диференціації в питаннях, пов'язаних зі стандартами, засадами й вимогами щодо організації та здійснення адвокатської діяльності. Зазначене не тільки вдосконалює наявні моделі роботи адвокатів, але й певною мірою їх спрощує.

8. Визначено етичні основи адвокатської діяльності в Україні, які закладають основи морального мислення, визначають подальші моделі врегулювання юридичних справ і впливають на формування деонтологічних моделей можливої поведінки адвоката у нетипових або новітніх ситуаціях і під час врегулювання конфліктів.

Розвиток вітчизняної адвокатури багато в чому залежить від збагачення її міжнародно-правовим досвідом та європейськими юридичними технологіями здійснення адвокатської діяльності. Стержневою складовою цього руху мають стати посилені інструменти захисту прав людини та громадянина, що неможливо без розширення професійних прав адвокатів, гарантій адвокатської діяльності та збалансованих етичних засад її здійснення.

По закінченню доповіді Грисюк В.В. присутніми були поставлені такі **запитання:**

К.ю.н. Кобко-Одарій В.С.: «У виступі, вами було зазначено, що адвокатура має власну систему субінститутів та інституційне середовище. Тому, виникає питання, що ви розумієте під інституційним середовищем та стосується це виключно України, чи є універсальним?»

Грисюк В.В. відповіла: «Дякую за питання, якщо ви не заперечуєте, я почну відповідь з другої частини. Інституційне середовище можна розглядати у

двох аспектах: широкому – у даному випадку мова йде про сукупність всіх інститутів певної галузі; вузькому – мається на увазі внутрішня побудова основного інституту, сукупність всіх структурних, організаційних і функціональних складових, які його формують. Саме у контексті вузького підходу до розуміння було сформульовано визначення інституційне середовище адвокатури України.

Інституціональне середовище адвокатури України – це сукупність однорідних елементів (субінститутів), які регламентовані відособленими соціальними нормами (морально-етичними, законодавчими), взаємопов'язані між собою та відцентровані на виконання окремих положень певного генерального завдання – захист прав і свобод людини й громадянина, юридичних осіб, представлення їх інтересів, надання кваліфікованої правової допомоги.

Інституціональне середовище адвокатури України формує правозахисний вектор її діяльності, зумовлює особливості форми і змісту адвокатської діяльності та виступає орієнтирами її подальшого розвитку. Зазначена сукупність складається з десяти базових груп субінститутів».

Д.ю.н., професор Дудченко В.В.: «У третьому розділі дисертації ви здійснюєте аналіз досвіду європейських колег з питань впорядкування адвокатської діяльності. Чи є якісь положення, які ви вважаєте слід було би імплементувати і в українське законодавство?»

Грисюк В.В. відповіла: «Поглиблення європейської інтеграції в рамках інституцій Ради Європи та Європейського Союзу прямо пропорційно посилює уніфікації й зменшує рівень диференціації стандартів організації та професійної діяльності адвокатури. Європейські стандарти адвокатської діяльності з їх високими вимогами до моральних якостей сприяють формуванню сучасного адвоката в оновленому форматі юриспруденції.

На особливу увагу заслуговують положення щодо організації роботи адвоката в суді. Зокрема адвокат, який знаходиться у залі суду або бере безпосередню участь в судових слуханнях у процесі розгляду справи, зобов'язаний підкорятися правилам поведінки, прийнятним для цього суду.

Адвокат завжди зобов'язаний належним чином дотримуватись принципу чесного провадження судового розгляду. Наприклад, адвокат не повинен вступати в контакт з суддею без попереднього повідомлення адвоката протилежної сторони або пред'являти судді будь-які предмети чи документи, не попередивши заздалегідь адвоката іншої сторони, за винятком випадків, коли подібні дії передбачені правилами проведення судового розгляду.

При виявленні належної поваги до суду, адвокат зобов'язаний захищати інтереси клієнта сумлінно і з максимальною для нього вигодою, проте не виходячи за передбачені законодавством межі.

Адвокат ні в якому разі не повинен повідомляти суду явно невірогідні або невірні відомості.

Правила, що визначають поведінку адвоката в суді, поширюються також на його відносини з арбітрами і будь-якими іншими особами, котрі виконують обов'язки, які прямо чи побічно пов'язані з судочинством, у тому числі й на непрофесійній основі.

Вважаю, що деталізація правил поведінки адвоката в суді в українському законодавстві, стане ефективним засобом зменшення корупційних складових та вплине на підвищення рівня правової культури».

Д.ю.н., професор Бакаянова Н.М.: «Ви використовуєте термін «кваліфікована юридична допомога», дійсно, наш законодавець дуже варіативно використовує термінологію щодо правових питань, зокрема Конституція України, Закон України «Про судоустрій та статус суддів» містять термін «професійна правнича допомога», Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», «Про безоплатну правову допомогу» містять термін «правова допомога», а що стосується процесуальних кодексів, то тут є і «професійна правнича допомога», «правнича допомога адвокатів», «послуги адвокатів» тощо. Проте, жоден законодавчий акт або нормативний документ, який на сьогодні діє, не містить терміна «кваліфікованої юридичної допомоги», така термінологія зустрічається у наукових працях, у законодавстві інших країн, проте цікаво, бо цього немає на сторінках роботи, чому ви ігноруєте законодавче визначення та термінологію та використовуєте саме зазначений термін?»

Грисюк В.В. відповіла: «Я підтримую позицію представників юридичної науки, відносно того, що поняття адвокатура є іншим за змістом та охоплює відносини між адвокатами, органами адвокатського самоврядування, органами Національної асоціації адвокатів України.

В свою чергу, юридичні технології адвокатської діяльності це сукупність даних про ефективне використання юридичних засобів, методів, правил і прийомів, необхідних для виконання функцій та досягнення цілей адвокатської діяльності.

Співвідношення між зазначеними поняттями слід оцінювати в аспекті взаємодії між соціально-правовим інститутом та його функціями».

Д.ю.н., професор Бакаянова Н.М.: «Дякую. І ще одне запитання. Як положення наукової новизни вами запропоновано виокремлення трьох груп технологічних прийомів надання адвокатом безоплатної правової допомоги, чи

дійсно адвокати, які надають клієнтам безоплатну правову допомогу, використовують інші технологічні прийоми, ніж ті, які ними використовуються під час надання правової допомоги за договором з клієнтом, який сплачує певний гонорар? Чи дійсно є підстави для такого виокремлення?»

Грисюк В.В. відповіла: «Ні, я думаю, що немає, я вважаю, що адвокат повинен у будь-якому випадку, коли він у разі надання правової допомоги отримує кошти, коли надає безоплатну правову допомогу, адвокат однаково повинен однаково захищати права та інтереси свого клієнта».

К.ю.н. Антошина І.В.: «Ви зазначаете, що однією з універсальних технологій адвокатської діяльності є технологія юридичної аргументації. Думаю, що ні в кого не виникає сумнівів, що юридичною аргументацією користуються й під час здійснення інших видів юридичної діяльності. Тож, поясніть будь-ласка, в чому проявляється особливості юридичної аргументації у адвокатській діяльності?»

Грисюк В.В. відповіла: «Адвокатська діяльність є основною сферою втілення юридичної аргументації. Технології юридичної аргументації містять сукупність правил, способів і методів, завдяки яким адвокат обґрунтовує свою позицію та переконує інших учасників у її істинності. Теорія юридичної аргументації значну увагу приділяє юридичним нормам, котрі регламентують процес доведення, характер доведення, наявність доказів і способи їх отримання, їх оцінку з позицій юридичної відповідності та припустимості. Юридична аргументація формує ступінь довіри до суб'єктів правозастосовної та правотворчої діяльності, адже цей ступінь багато в чому визначається тим, наскільки їх акти є переконливими та обґрунтованими.

Також слід враховувати, що в процесі юридичної аргументації адвокатом мають активно використовуватися юридичні презумпції, які є не лише певним «логічним прийомом», але й одним із засобів регулювання суспільних відносин та інструментом вирішення правових завдань.

Технології юридичної аргументації, які застосовуються в процесі адвокатської діяльності, є особливим механізмом переконання та обґрунтування висуваємих положень, що, відповідно, передбачає вміння обрати із численних можливих прийомів аргументації ту їх сукупність і ту їх конфігурацію, яка надає можливість отримати найбільш ефективний результат. Від рівня підготовки та викладення аргументаційних положень адвокатом залежить не лише досягнення ним бажаного та оптимального результату, але й весь механізм його правозахисної діяльності».

К.ю.н. Бондаренко А.І.: «У своєму виступі та у тексті дисертації ви зазначаєте що був використаний цивілізаційний підхід. Відтак, хотілось би

почути, що саме зазначений підхід надав вам в контексті розкриття предмету дослідження?»

Грисюк В.В. відповіла: «Дякую за питання. Як ви знаєте, в основі цивілізаційного підходу лежить ідея співвідношення держави і права та соціально-економічного ладу суспільства з урахуванням духовно-моральних і культурних факторів суспільного розвитку. При цьому тип держави і права визначається не стільки об'єктивно-матеріальними, скільки ідейно-духовними і культурними факторами. Основна увага приділяється аналізу суспільства, у меншій мірі – державі, правовим системам.

Відтак, цивілізаційний підхід надав змогу визнати природним розмаїття правових культур і державних інститутів як мозаїку світу, що розвивається, зберегти власну унікальність, використати досягнення різних цивілізацій, вести з ними культурний діалог, знаходити спільні правові рішення й організаційні засоби їх здійснення при взаємодії з іншими правовими системами і державами. І саме під час аналізу такого розвитку та різноманіття нами досліджувалися адвокатська діяльність, як невід'ємна складова правової функціональної зрізу правової системи».

Ст. викладач Ковбасюк С.В.: «Ви у своїй роботі використовуєте термін «потенційні принципи» адвокатської діяльності, на мою думку, це потребує більш детального пояснення».

Грисюк В.В. відповіла: «Принципи є системоутворюючими компонентами, відповідно до яких визначаються загальні умови діяльності суб'єктів у певній сфері суспільних відносин.

Потенційні принципи здійснення адвокатської діяльності в Україні – це не виражена у тексті прямо, але така, що відповідає змісту соціальної норми сукупність вихідних правових, практичних, морально-етичних і теоретичних засад, які визначають належний порядок здійснення адвокатської діяльності.

Загальною характеристикою таких принципів є те, що їх зміст проектується з тексту відповідної соціальної норми, по суті, будучи «розчиненим» у ній. Ці принципи є потенційними положеннями, які пронизують не тільки матерію норм, визначаючи базові засади здійснення адвокатської діяльності, але й відображають реальні інтереси соціуму.

На нашу думку, до принципів, які прямо не визначені в законі, слід відносити: принцип справедливості, принцип професійної рівноправності адвокатів, принцип професійної активності адвоката, принцип розумного співвідношення інтересів довірителя (підзахисного) з інтересами адвоката».

Після відповідей на запитання було озвучено висновок наукового керівника – **доктора юридичних наук, професора, Цуркан-Сайфуліної Ю.В.**

Для вашого розгляду представлено дисертацію Грисюк Валерії Валеріївни на тему «Теоретичні засади юридичних технологій здійснення адвокатської діяльності». Наша робота з дисертанткою розпочалася з того часу, коли вона ще була студенткою, коли вона брала активну участь у науковій діяльності нашого навчального закладу, вона завжди була відповідальною та цілеспрямованою студенткою, а зараз показує ці якості як аспірантка Національного університету «Одеська юридична академія». Я прошу вас підтримати її роботу.

В обговоренні дисертаційного дослідження взяли участь:

Д.ю.н., професор Дудченко В.В.: відмітила високий рівень дисертації та зазначила, що дисертантка провела ретельну роботу щодо вивчення питання юридичних технологій здійснення адвокатської діяльності, проте в роботі наявні певні дискусійні питання, зокрема це стосується певного уточнення категоріального апарату, оскільки досить часто у роботі вживаються певні поняття як тотожні, необхідно також визначитися з «юридичними техніками» та «юридичними технологіями», оскільки виникає певна неузгодженість щодо вживання зазначених понять, вказані зауваження ніяким чином не впливають на досить високу оцінку представленого дисертаційного дослідження, а навпаки вказують на те, що авторкою було порушено важливу наукову проблему. Вказала, що дисертація Грисюк В.В. на тему «Теоретичні засади юридичних технологій здійснення адвокатської діяльності», подана на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», може бути рекомендована до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді.

К.ю.н. Антошина І.В.: надала високу оцінку дисертації, кількості та характеру досліджених у ній питань, вдалості і значущості для науки висновків, виваженості пропозиції. Зазначила, що представлена дисертація має досить цікаву категорію як європейські стандарти адвокатської діяльності, що викликає досить великий інтерес в умовах сьогоденних євроінтеграційних процесів. Підкреслила, що робота містить певне дискусійне питання щодо співвідношення понять: «юридична техніка» та «юридична технологія», оскільки у роботі немає їхнього чіткого розмежування, водночас у розділі «удосконалено» зазначено про підходи щодо розуміння правової природи та соціальної ролі адвокатури у правозахисній системі сучасної держави, що потребує більшого пояснення. Вказала, що дисертація Грисюк В.В. на тему «Теоретичні засади юридичних технологій здійснення адвокатської діяльності», подана на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», може бути рекомендована до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді.

К.ю.н., доцент Скуріхін С.М.: під час свого виступу повністю підтримав попередніх доповідачів, проте звернув увагу на те, що дисертантка досить часто живає поняття: «мораль», «етика» та «право», що викликає таке враження, що авторка розмежовує поняття «моралі» та «етики», що на його думку є не досить коректним. Водночас використовуючи під час класифікації субінститути складається враження, що не всі виокремлені здобувачкою субінститути є такими, тому необхідно більш чітко визначитися з інституалізацією взагалі, що таке інститут та відповідно і самі субінститути. Під час визначення принципів, що використовувалися під час проведення дослідження, авторкою було використано принципи: плюралізму та об'єктивізму, які суперечать один одному. Проте, окреслені зауваження мають дискусійний характер та не знижують значущості представленого дослідження. Зазначив, що дисертація Грисюк В.В. на тему «Теоретичні засади юридичних технологій здійснення адвокатської діяльності», подана на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», може бути рекомендована до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді.

Докт. філософії Караман М.В.: відмітив високий рівень наукового дослідження та вказав на те, що дисертація Грисюк В.В. на тему «Теоретичні засади юридичних технологій здійснення адвокатської діяльності», подана на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», може бути рекомендована до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді.

К.ю.н., доцент Серебро М.В.: підкреслив велику значущість представленого дисертаційного дослідження, підкреслив міждисциплінарний характер роботи, зважаючи на прикладну тематику. У підсумку зазначив, що дисертація Грисюк В.В. на тему «Теоретичні засади юридичних технологій здійснення адвокатської діяльності», подана на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», може бути рекомендована до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді.

К.ю.н. Кобко-Одарій В.С.: зазначила, що представлена робота має достатньо високий рівень, а висновки та рекомендації, що містяться у дослідженні заслуговують на високу оцінку та стануть у нагоді не лише для представників наукової спільноти, а й для практиків. Зазначила, що дисертація Грисюк В.В. на тему «Теоретичні засади юридичних технологій здійснення адвокатської діяльності», подана на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», може бути рекомендована до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді.

Д.ю.н., професор Крижановський А.Ф.: зазначив, що багато у чому повністю підтримує зауваження, що було зазначено попередніми доповідачами, проте звернув увагу на не досить вдалому формулюванні назви дисертаційного

дослідження, вважає, що слова: «здійснення» і «діяльність» є дещо тавтологічними. Підкреслив, що робота сама по собі є дуже цікавою. Вказав на те, що не досить коректним є вживання виразу «формулювання парадигми», що викликає певні запитання, оскільки парадигма сама по собі є стратегією. У підсумку, зазначив, що дисертація Грисюк В.В. на тему «Теоретичні засади юридичних технологій здійснення адвокатської діяльності», подана на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», може бути рекомендована до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді.

Після цього, слово було надано **рецензентам** наукової праці доктору юридичних наук, професору М.Р. Аракелян та доктору юридичних наук, професору Н.М. Бакаяновій:

Доктор юридичних наук, професор, перший проректор Національного університету «Одеська юридична академія» М.Р. Аракелян відзначив високий науковий рівень дисертаційного дослідження В.В. Грисюк.

Забезпечення гармонійного розвитку суспільних відносин у сучасній державі забезпечується багатьма факторами, одним з обов'язкових, посеред яких, є ефективна адвокатська діяльність.

Відтак, одним з перспективних напрямів сучасних наукових досліджень є особливості юридичних технологій здійснення адвокатської діяльності. При чому, всебічному науковому аналізу мають підлягати всі можливі механізми здійснення адвокатської діяльності із урахуванням різних видів (напрямів) та їх специфіки. Так, наприклад, при представництві інтересів громадян, юридичних осіб в різних процесах (цивільному, адміністративному, господарському), а так само при здійсненні захисту в кримінальному судочинстві на різних стадіях кримінального процесу. Загальнотеоретичний аналіз юридичних технологій необхідний і важливий, в тому числі, при наданні адвокатом юридичної допомоги у вигляді консультацій, складання проектів різних клопотань і заяв громадян.

В зазначеному аспекті слід погодитися із В. Грисюк, що адвокатська діяльність є особливим видом юридичної діяльності, функціональна спрямованість якої конкретизується у незалежній професійній діяльності адвоката щодо здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги. Досягнення цілей адвокатської діяльності має відбуватися не лише у відповідності вимогам законодавства та правилам адвокатської етики, але й з урахуванням всебічно обґрунтованого та підтвердженого практикою інструментарію: правил, способів, методів, процедур і принципів, використання яких має забезпечити максимальний рівень ефективності та правовідповідності роботи адвоката. Зазначений інструментарій слід розглядати як юридичні технології здійснення якісної адвокатської діяльності.

В умовах викликів третього тисячоліття, модернізації різних сфер суспільного життя розвиток юридичних технологій є важливою умовою реалізації завдань адвокатури.

Дисертаційне дослідження виконано в рамках наукових досліджень Національного університету «Одеська юридична академія» у контексті теми: «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий і культурний вимір на 2016–2020 рр. (державний реєстраційний номер 0116U001842), а також в рамках плану науково-дослідницької роботи кафедри загальнотеоретичної юриспруденції Національного університету «Одеська юридична академія» – «Наступність та оновлення як тенденція розвитку держави і права сучасної України на 2016–2020 рр.

Основні положення, висновки і рекомендації дослідження можуть бути застосовані:

- у науково-дослідній роботі – як основа для подальшого розроблення юридично-технологічного арсеналу загальнотеоретичної юриспруденції та якісного функціонування адвокатури;

- у правотворчій практиці – при розробленні нових і удосконаленні чинних нормативно-правових актів щодо організації та здійснення адвокатської діяльності;

- у практичній юридичній діяльності – в процесі виконання встановлених законодавством функцій адвокатури щодо здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги клієнту;

- в освітній діяльності – при складанні навчальних планів і програм з професійної підготовки фахівців, при підготовці та викладанні навчальних дисциплін з теорії держави і права, адвокатології та інших галузевих юридичних дисциплін.

У дисертації уперше встановлено та класифіковано технологічні прийоми здійснення адвокатської діяльності, під якими слід розуміти конкретні моделі безпосереднього використання юридичних технологій адвокатської діяльності під час проведення професійної діяльності адвоката – здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги клієнту.

Грисюк В. В., було удосконалено поняття інституційного середовища адвокатури України, під яким слід розуміти сукупність однорідних елементів (субінститутів), регламентованих відособленими соціальними нормами (морально-етичними, законодавчими), взаємопов'язаних між собою та відцентрованих на виконання окремих положень певного генерального завдання – захисту прав і свобод людини й громадянина, юридичних осіб, представлення їх інтересів, надання кваліфікованої правової допомоги.

В цілому робота викликає позитивне сприйняття і відповідає висунутим вимогам до даного виду наукового дослідження.

Разом з тим, є і певні недоліки і зауваження, на яких зупинимося нижче:

1. Назва розділу 1 дисертаційного дослідження є не зовсім коректною, так як правова реальність є занадто широким поняттям, що охоплює все різноманіття реального буття правової матерії. На наш погляд, було б логічним назвати його «Адвокатська діяльність як особлива складова правозахисної діяльності».

2. Розділ 2 роботи називається «Стандарти та етичні засади юридичних технологій адвокатської діяльності» і має лише опосередковане відношення до юридичної технології адвокатської діяльності безпосередньо і не вписується в концепцію дисертаційного дослідження. Більш того, в даному розділі є два параграфи «Європейські стандарти організації адвокатської діяльності» і параграф «Етичні засади адвокатської діяльності в Україні». Дані питання мають велике значення для адвокатської діяльності, однак, не мають безпосередній зв'язок з юридичною технологією адвокатської діяльності, на що і повинен бути спрямований основний вектор дисертаційного дослідження.

3. На наш погляд, слід було проаналізувати співвідношення понять юридична техніка і юридична технологія, їх складові, види тощо.

4. Запропонована автором класифікація юридичних технологій адвокатської діяльності на універсальні і спеціальні видалася цікавою, однак для розуміння юридичних технологій адвокатської діяльності необхідно приділити увагу засобам юридичної техніки, які є різноманітними, зокрема виділяються формально-атрибутивні; мовні; спеціально-юридичні. Саме через так розкривається сутність юридичної технології адвокатської діяльності.

Проте, наведені питання та зауваження не порушують в цілому концепцію роботи і не впливають на загальну позитивну оцінку дослідження.

Незважаючи на вказані недоліки та дискусійний характер окремих положень, слід зазначити, що дисертація на тему «Теоретичні засади юридичних технологій здійснення адвокатської діяльності» є завершеною працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують комплексне наукове завдання. Дисертація відповідає вимогам відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261, Наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 Про затвердження Вимог до оформлення дисертації, Тимчасового порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 року № 167 (зі змінами).

Доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» Н.М. Бакаянова у цілому відмітила високий науковий рівень дисертаційного дослідження, виконаного на актуальну тему.

В умовах викликів третього тисячоліття, модернізації різних сфер суспільного життя розвиток юридичних технологій є важливою умовою реалізації завдань адвокатури.

Стратегія розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки, яку затверджено Указом Президента України від 11 червня 2021 року, визначає, що удосконалення інституту адвокатури має бути забезпечено, серед іншого, підвищенням професійних стандартів діяльності адвоката. У свою чергу, будь-який професійний стандарт формується завдяки правил, способів, методів, процедур і принципів, тобто юридичному інструментарію, використання якого має забезпечити максимальний рівень ефективності адвокатської діяльності.

Актуальність дослідження теоретичних засад юридичних технологій здійснення адвокатської діяльності обумовлюється й тим, що не зважаючи на вагомий внесок відомих дослідників у розробку різних аспектів здійснення адвокатської діяльності, наприклад, Т.Б. Вільчик, А.Б.Бірюкової, С.О.Іваницького, В.В.Заборовського, О.З. Хотинської-Нор, О.Г. Яновської та інших науковців, до цього часу не проводилося окремого загальнотеоретичного дослідження вихідних засад, правової природи та класифікації видів юридичних технологій здійснення адвокатської діяльності в сучасній юриспруденції.

У дисертації В.В. Грисюк адвокатська діяльність досліджується як особлива складова правової реальності. Дисертанткою висвітлено правову природу адвокатської діяльності, її місце в системі юридичної діяльності, показано новітні грані інституціоналізації адвокатської діяльності та її роль у забезпеченні балансу соціальних інтересів, з'ясовано методологічні основи дослідження юридичних технологій здійснення адвокатської діяльності.

В.В. Грисюк запропонувала класифікацію юридичних технологій адвокатської діяльності на універсальні та спеціалізовані, проаналізувала європейські стандарти організації адвокатської діяльності та етичні основи діяльності адвокатів в Україні.

Викладені у вступі та розділах основної частини роботи положення, які стосуються постановки проблеми в цілому, окремих її аспектів, переконують в тому, що відповідні питання є теоретично і практично важливими. Об'єкт (юридична діяльність) та предмет дослідження (теоретичні засади юридичних

технології здійснення адвокатської діяльності) визначені коректно. В цілому, дисертанткою за результатами дослідження вирішено ті наукові завдання, які були окреслені у межах теми, про що свідчать висновки та наукова новизна одержаних результатів, яка полягає в тому, що дисертація є одним із перших у вітчизняній юридичній науці комплексним теоретико-правовим дослідженням теоретичних засад юридичних технологій здійснення адвокатської діяльності.

Слід підтримати низку наукових положень, сформульованих дисертанткою, які стосуються визначення поняття юридичних технологій здійснення адвокатської діяльності як сукупності даних про ефективне використання юридичних засобів, методів, правил і прийомів, необхідних для виконання функцій та досягнення цілей адвокатської діяльності; парадигми стратегічного планування адвокатської діяльності та її елементів; поняття інституційного середовища адвокатури України, під яким пропонується розуміти сукупність однорідних елементів (субінститутів), регламентованих відособленими соціальними нормами (морально-етичними, законодавчими), взаємопов'язаних між собою та відцентрованих на виконання окремих положень певного генерального завдання – захисту прав і свобод людини й громадянина, юридичних осіб, представлення їх інтересів, надання кваліфікованої правової допомоги; підходи до розуміння правової природи та соціальної ролі адвокатури у правозахисній системі сучасної держави; положення щодо співвідношення юридичної техніки та технології, класифікації юридичних технологій у сучасному правознавстві.

Зібраний теоретичний та емпіричний матеріал опрацьовано дисертанткою з використанням комплексу загальнонаукових, конкретно-наукових і спеціально-наукових методів наукового пошуку. Методологічною основою дисертації є положення теорії пізнання, які забезпечують належну аргументацію авторських суджень і висновків: історико-правовий, порівняльно-правовий, соціологічний, статистичний, формально-юридичний (догматичний), інформаційний методи, методи юридичної герменевтики, кейс-метод та інші.

Підтвердженням обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у наданій праці, є використання при написанні дисертації 205 джерел, серед яких – праці із загальної теорії права, конституційного, міжнародного, процесуального права, науки про адвокатуру (адвокатології), законодавство зарубіжних країн.

Структура дослідження у цілому відповідає встановленим вимогам: дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, поділених на 8 підрозділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 200 сторінок, з них основного тексту 165 сторінок.

Основні положення і висновки дисертаційного дослідження знайшли своє відображення у 4 статтях, опублікованих у наукових фахових періодичних виданнях з юридичних наук (одна – у зарубіжному виданні), а також у 4 тезах на міжнародних науково-практичних конференціях.

Ці та інші показники свідчать про комплексну, цілісну, теоретично і практично значущу роботу, вказують, що сформульовані в дисертації наукові положення, висновки і рекомендації мають достатній ступінь наукової обґрунтованості, є достовірними.

Водночас дисертація містить низку положень дискусійного характеру, які потребують додаткової аргументації під час захисту.

1. Так, спірним є підхід дисертантки до класифікації принципів адвокатської діяльності.

По-перше, пропозиція виокремлювати потенційні принципи здійснення адвокатської діяльності викликає зауваження. Під потенційними принципами дисертантка розуміє принципи, "котрі не прямо виражені в тексті, але відповідають змісту соціальної норми та є сукупністю вихідних правових, практичних, морально-етичних і теоретичних засад, які визначають належний порядок здійснення адвокатської діяльності" (стор. 3, 61).

В юридичній науці під принципами адвокатської діяльності традиційно розуміються основоположні, керівні ідеї, основні вихідні положення та закономірності, на яких ґрунтується здійснення адвокатської діяльності. Принципи адвокатської діяльності складають певну систему, яка є структурно упорядкованою, цілісною сукупністю елементів, що мають системно-визначальні властивості. Їх класифікують за способом їх закріплення, за сферою їх поширення, за джерелом їх закріплення, за предметом регулювання. Можливі й інші критерії класифікації, проте пропозиція поділяти принципи на прямі та потенційні, а потенційні положення вважати принципами, потребує додаткової аргументації.

Виокремлюючи, наприклад, потенційний принцип автономності у виборі засобів і способів захисту інтересів клієнта (стор.4), дисертантка, по суті, розглядає принцип незалежності здійснення адвокатської діяльності, а надаючи обґрунтування потенційному принципу розумного співвідношення інтересів довірителя (підзахисного) з інтересами адвоката (стор.60-61) звертається до змісту таких керівних засад здійснення адвокатської діяльності, як законність та уникнення конфлікту інтересів.

По-друге, класифікуючи принципи адвокатської діяльності, на стор. 3, 50 роботи, дисертантка виключає з цього переліку визначений Правилами адвокатської етики принцип чесності та добропорядної репутації адвоката (ст.12-1, 44, 57, 65 Правил адвокатської етики). Зазначений основний принцип

адвокатської етики у дисертації характеризується як потенційний (стор. 59) та згадується виключно у зв'язку із висловленою в юридичній літературі думкою щодо діяльності адвоката у справах про адміністративні правопорушення (стор.58). Водночас принцип чесності та добропорядної репутації є одним з основних принципів адвокатської етики, виходячи з традицій, стандартів адвокатури та відповідно до ст.12-1 Правил адвокатської етики. При цьому практика дисциплінарних палат кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури та Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури свідчить про притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності за його порушення.

2. Доволі дискусійною є позиція дисертантки щодо розуміння судових та позасудових спеціалізованих юридичних технологій. Зокрема, виникає запитання про критерії розмежування дисертанткою представництва інтересів під час розгляду справи про адміністративне правопорушення або під час кримінального провадження з наданням індивідуальним і колективним суб'єктам правової допомоги та захисту в національних, іноземних та міжнародних судових органах у межах судових юридичних технологій (с.) Адже безумовно, що таке представництво може бути як судовим, так і позасудовим, тим більш, що у зазначених видах проваджень адвокати здійснюють не лише представництво (наприклад, потерпілого, цивільного позивача), але й захист (наприклад, підозрюваного).

3. Додатково обґрунтування потребує позиція дисертантки щодо понять адвокатура та адвокатська діяльність. Так, метою дослідження, виходячи з обраної теми, логічно мав би стати комплексний аналіз правил, принципів, способів і процедур здійснення адвокатської діяльності, а не організації та функціонування адвокатури (стор.16). Поняття адвокатура є іншим за змістом та охоплює відносини між адвокатами, органами адвокатського самоврядування, органами Національної асоціації адвокатів України і т.і. Юридичні технології організації та функціонування адвокатури не співпадають з юридичними технологіями здійснення адвокатської діяльності, а саме теоретичні засади останніх віднесено до предмету проведеного дослідження (стор.16).

Аналогічне запитання виникає й щодо виокремлення у дисертації поміж десяти базових груп субінститутів інституціонального середовища адвокатури групу з організаційного самоврядування адвокатської діяльності (стор.5). Адвокатська діяльність - це незалежна професійна діяльність адвоката з захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги. Організаційне самоврядування відносинам між адвокатом та клієнтом не притаманно. Самоврядність як ознака отримує свій вираз у праві адвокатів

самостійно вирішувати питання організації та діяльності адвокатури. Позиція дисертантки з цього питання потребує свого уточнення.

Наведені вище та відзначені під час аналізу змісту дисертації положення не вичерпують всього, що може стати предметом дискусії при оцінці та захисті дисертаційного дослідження. Проте вони не зменшують наукової та практичної цінності отриманих результатів дослідження.

Дисертація «Теоретичні засади юридичних технологій здійснення адвокатської діяльності» є самостійним та аргументованим науковим дослідженням, яке за своїм науковим рівнем, одержаними результатами відповідає вимогам, які висуваються до наукових робіт такого рівня, та може бути рекомендована до разової спеціалізованої вченої ради для попереднього розгляду і захисту на здобуття ступеня доктора філософії.

УХВАЛИЛИ:

Затвердити такий висновок щодо дисертації Грисюк В.В.

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення дисертації Грисюк Валерії Валеріївни на тему «Теоретичні засади юридичних технологій здійснення адвокатської діяльності», поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Робота виконана на кафедрі загальної теорії права та держави Національного університету «Одеська юридична академія».

Тема дисертації схвалена та затверджена рішенням Вченої ради Національного університету «Одеська юридична академія» (протокол № 3 від 22 жовтня 2018 року), змінена Вченою радою Національного університету «Одеська юридична академія» (протокол №5 від 15 лютого 2021 року).

Науковий керівник – доктор юридичних наук, професор Цуркан-Сайфуліна Юлія Василівна.

Обґрунтування вибору теми дослідження. Сучасна держава є відображенням певного етапу розвитку суспільства, етапу, на якому людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, права і свободи, їх захист і забезпечення належного рівня реалізації стають основною соціальною цінністю та характерною ознакою держави. Досягнення зазначених цілей зумовлює створення ефективної правозахисної системи, провідне місце серед інститутів якої посідає адвокатура.

Адвокатська діяльність є особливим видом юридичної діяльності, функціональна спрямованість якої конкретизується у незалежній професійній діяльності адвоката щодо здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги. Досягнення цілей адвокатської діяльності має відбуватися не лише у відповідності вимогам законодавства та правилам адвокатської етики, але й з урахуванням всебічно обґрунтованого та підтвердженого практикою інструментарію: правил, способів, методів, процедур і принципів, використання яких має забезпечити максимальний рівень ефективності та правовідповідності роботи адвоката. Зазначений інструментарій слід розглядати як юридичні технології здійснення якісної адвокатської діяльності.

На сьогодні питання якості, тобто юридично-технологічного рівня здійснення адвокатської діяльності, прямо пов'язано з підвищенням її ефективності, а відтак стає одним із ключових положень, які потребують всебічного теоретичного аналізу.

Теоретичною основою дослідження є розробки вітчизняних і зарубіжних науковців з філософії, етики, теорії та історії держави і права, філософії права, які досліджували процеси становлення і функціонування юридичної діяльності, серед яких праці С. Алексєєва, С. Гусарєва, В. Дудченко, О. Зайчука, С. Ківалова, М. Козіубри, П. Новгородцева, Ю. Оборотова, Н. Оніщенко, Н. Крестовської, С. Погребняка, П. Рабіновича, О. Скакун, С. Стеценка, В. Тація, Ю. Тихомирова, А. Полякова.

Окремі питання, пов'язані з організацією і статусом адвокатури, визначенням її місця у правозахисній системі, особливостями здійснення судового представництва і захисту, були предметом дослідження вітчизняних науковців, зокрема М. Аракеляна, Н. Бакаянної (Таварткіладзе), Т. Варфоломєєвої, В. Долежана, Я. Зейкана, С. Погребняка, О. Святоцького, О. Синсокого, Д. Фіолєвського, С. Фурси.

Висвітленню особливостей природи юридичних технологій та їх зв'язку з юридичною діяльністю сприяли праці В. Баранова, В. Карташова, Т. Кашаніної, Д. Керімова, С. Кравченка, Д. Манька, І. Оніщука, І. Шутака.

Свою чергою, окремого загальнотеоретичного дослідження вихідних засад, правової природи та класифікації видів юридичних технологій здійснення адвокатської діяльності в сучасній юриспруденції не проводилося. Наведені положення підкреслюють актуальність обраної теми дисертаційної роботи та зумовили напрям наукового пошуку.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано в рамках наукових досліджень Національного університету «Одеська юридична академія» у контексті теми:

«Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий і культурний вимір на 2016–2020 рр. (державний реєстраційний номер 0116U001842), а також в рамках плану науково-дослідницької роботи кафедри загальнотеоретичної юриспруденції Національного університету «Одеська юридична академія» – «Наступність та оновлення як тенденція розвитку держави і права сучасної України на 2016–2020 рр.

Мета і завдання дослідження. Відповідно до встановленого об'єкта (юридична діяльність) і предмета дисертації (теоретичні засади юридичних технологій здійснення адвокатської діяльності), її метою є комплексний аналіз правил, принципів, способів і процедур здійснення адвокатської діяльності.

Для досягнення зазначеної мети вирішувалися такі *завдання*:

- визначити методологічні основи дослідження юридичних технологій здійснення адвокатської діяльності;
- розкрити правову природу адвокатської діяльності та її місце в системі юридичної діяльності;
- охарактеризувати новітні грані інституціалізації адвокатської діяльності та встановити її роль у забезпеченні балансу соціальних інтересів;
- визначити юридичні технології в сучасній юриспруденції та охарактеризувати їх зв'язок з адвокатською діяльністю;
- провести класифікацію видів юридичних технологій здійснення адвокатської діяльності;
- розглянути універсальні юридичні технології адвокатської діяльності;
- охарактеризувати спеціалізовані юридичні технології адвокатської діяльності;
- проаналізувати європейські стандарти організації адвокатської діяльності;
- визначити етичні основи адвокатської діяльності в Україні.

Методи дослідження. Для досягнення мети і вирішення завдань дисертаційного дослідження було використано комплекс принципів наукового пізнання, методологічних підходів, філософських, загальнонаукових і спеціально-наукових методів.

В основі методології дослідження теоретичних засад юридичних технологій здійснення адвокатської діяльності лежать принципи об'єктивності, історизму, плюралізму, міждисциплінарності.

Зазначені принципи підкреслюють значущість адвокатської діяльності та певною мірою вказують на головний методологічний підхід, який відображає її сутність. Таким підходом, на нашу думку, є діяльнісний, окрім якого під час

дослідження застосовувалися: людиноцентриський, цивілізаційний, системний та інституційний підходи.

Підходи і принципи наукового дослідження специфіки юридичних технологій здійснення адвокатської діяльності конкретизуються в певних методах.

Відповідно до встановлених підходів і на основі заявлених принципів у процесі дослідження використовувалися такі групи методів: загальні методи мислення та теоретичного пізнання; загальнонаукові методи (теоретичні та емпіричні); конкретно-наукові методи (застосовуються окремими групами наук); спеціальні методи (використовуються конкретною наукою).

Ці загальні методи пізнання мають застосовуватись упродовж усього дослідницького процесу, за їх допомогою виявляються об'єктивні закономірності, загальні й особливі ознаки, вихідні характеристики адвокатської діяльності.

Застосовувалися також і міждисциплінарні методи (методи окремих наук), зокрема: соціологічний, статичний, історико-правовий.

Водночас, при дослідженні адвокатської діяльності використовувалися й спеціально-наукові методи теорії держави і права, а саме: юридичної герменевтики, порівняльно-правовий, формально-юридичний (догматичний).

Метод юридичної герменевтики застосовувався для дослідження особливостей тлумачення норм права, які містять положення щодо адвокатської діяльності, створені в різні історичні періоди з урахуванням різних підходів до розуміння права. За допомогою цього методу не лише здійснюється аналіз змісту текстів нормативно-правових актів (законів, універсалів тощо) та архівних документів, а й характеризуються процеси, які відбувалися в соціумі, політиці, культурі, ідеології та вплинули на законодавство (1.1, 1.2, 2.1).

Формально-юридичний метод активно використовувався при аналізі зовнішньої та внутрішньої форми права. Цей метод дає можливість досягнути догму права, його внутрішню та зовнішню форму, їх взаємозв'язок і залежність. Формально-юридичний метод був використаний при дослідженні нормативно-правових актів, які регламентують порядок здійснення адвокатської діяльності з точки зору формальної логіки, їх місця в ієрархії нормативно-правових актів, їх законності та конституційності (1.2, 1.3, 2.1, 2.2, 2.3).

Порівняльно-правовий метод дозволив провести порівняльне зіставлення юридичних понять, явищ і процесів щодо організації адвокатської діяльності в різних правових системах сучасності. Порівняльно-правовий метод є одним із важливих засобів вивчення правових явищ. Завдяки його застосуванню стає можливим виявити загальне, особливе й одиничне в правових системах сучасності (розділ 3).

Із урахуванням розвитку суспільних відносин сучасності в процесі дослідження сутності адвокатської діяльності також слід використовувати інформаційний метод і кейс-метод.

Інформаційний метод дав змогу дослідити в інформаційному контексті процеси і явища, що входять до об'єкта дослідження, виявити нові якості, що впливатимуть на розуміння їх сутності, можливі напрями розвитку на підставі уявлень дослідника про загальні властивості та закономірності інформаційних процесів (2.2, 2.3).

Завдяки використанню кейс-методу розкривається сутність технологій аналізу реальних ситуацій – як щодо загальної організації адвокатської діяльності, так і з приводу конкретних справ із адвокатської практики (2.2, 2.3).

Нормативно-правовою основою дисертації є Конституція України, законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти України, міжнародно-правові акти, законодавство зарубіжних країн, в яких регламентуються особливості організації адвокатської діяльності.

Емпіричну базу дослідження становлять статистичні дані, судові рішення, рішення органів адвокатського самоврядування.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших у вітчизняній юридичній науці комплексним теоретико-правовим дослідженням теоретичних засад юридичних технологій здійснення адвокатської діяльності. За результатами наукового пошуку сформульовано низку наукових положень, зокрема:

у перше:

- визначено поняття юридичних технологій здійснення адвокатської діяльності, під якими пропонується розуміти сукупність даних про ефективне використання юридичних засобів, методів, правил і прийомів, необхідних для виконання функцій та досягнення цілей адвокатської діяльності;

- проведено класифікацію юридичних технологій здійснення адвокатської діяльності та запропоновано виділяти наступні види: універсальні (використовуються незалежно від виду адвокатської діяльності) – технологія юридичної аргументації, технологія проведення консультаційної роботи, технологія встановлення фактичних обставин та юридичної кваліфікації юридичної справи адвокатом, технологія створення письмових правових актів у адвокатській діяльності, технології стратегічного та тактичного планування, технології підвищення кваліфікації адвокатом; спеціалізовані (використовуються під час здійснення окремих видів адвокатської діяльності) – судові (надання індивідуальним і колективним суб'єктам правової допомоги та захисту в національних, іноземних та міжнародних судових органах; представництво інтересів під час розгляду справи про адміністративне

правопорушення або під час кримінального провадження) та позасудові (правовий супровід діяльності індивідуальних і колективних суб'єктів права);
безоплатної правової допомоги, медіаційної діяльності адвоката;

– встановлено та класифіковано технологічні прийоми здійснення адвокатської діяльності, під якими слід розуміти конкретні моделі безпосереднього використання юридичних технологій адвокатської діяльності під час проведення професійної діяльності адвоката – здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги клієнту;

– сформульовано парадигму стратегічного планування адвокатської діяльності, яка складається з наступних елементів: 1) стратегічна креація – це момент фактичного розроблення стратегії адвоката; 2) телеологічність і таргетування – визначення основної цілеспрямованості на підставі змістовного прогнозу розвитку предметної області; 3) моніторинг законодавства – врахування положень чинного законодавства та змін; 4) оперативна гнучкість – можливість корекції обраної моделі з урахуванням нових виявлених обставин, при збереженні загального курсу на досягнення мети;

удосконалено:

– поняття інституційного середовища адвокатури України, під яким слід розуміти сукупність однорідних елементів (субінститутів), регламентованих відособленими соціальними нормами (морально-етичними, законодавчими), взаємопов'язаних між собою та відцентрованих на виконання окремих положень певного генерального завдання – захисту прав і свобод людини й громадянина, юридичних осіб, представлення їх інтересів, надання кваліфікованої правової допомоги;

– підходи до розуміння правової природи та соціальної ролі адвокатури у правозахисній системі сучасної держави;

набули подальшого розвитку:

– положення щодо порядку розуміння співвідношення юридичної техніки та технології, проведення класифікації юридичних технологій у сучасному правознавстві;

– питання щодо класифікації принципів адвокатської діяльності. Запропоновано виокремлювати потенційні принципи здійснення адвокатської діяльності, під якими слід розуміти принципи, котрі не прямо виражені в тексті, але відповідають змісту соціальної норми, сукупність вихідних правових, практичних, морально-етичних і теоретичних засад, які визначають належний порядок здійснення адвокатської діяльності, наприклад, принцип справедливості, принцип автономності у виборі засобів і способів захисту інтересів клієнта та ін.;

– положення щодо умов і порядку здійснення адвокатом безоплатної правової допомоги. Обґрунтовано виокремлення трьох груп технологічних прийомів надання адвокатом безоплатної правової допомоги, а саме: технологічні прийоми організації інформаційно-аналітичних дій, технологічні прийоми організації процедурно-процесуальних дій, технологічні прийоми підготовки письмових правових актів під час надання безоплатної вторинної правової допомоги.

Практичне значення отриманих результатів. Основні положення, висновки і рекомендації дослідження можуть бути застосовані:

– у науково-дослідній роботі – як основа для подальшого розроблення юридично-технологічного арсеналу загальнотеоретичної юриспруденції та якісного функціонування адвокатури;

– у правотворчій практиці – при розробленні нових і удосконаленні чинних нормативно-правових актів щодо організації та здійснення адвокатської діяльності;

– у практичній юридичній діяльності – в процесі виконання встановлених законодавством функцій адвокатури щодо здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги клієнту;

– в освітній діяльності – при складанні навчальних планів і програм з професійної підготовки фахівців, при підготовці та викладанні навчальних дисциплін з теорії держави і права, адвокатології та інших галузевих юридичних дисциплін.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації, результати розроблення проблеми, здобуті узагальнення і висновки обговорено на засіданнях кафедри загальнотеоретичної юриспруденції Національного університету «Одеська юридична академія» та оприлюднено на міжнародних науково-практичних конференціях: «Верховенство права та правова держава» (м. Ужгород, 20–21 вересня 2019 р.); «Тенденції розвитку юридичної науки в інформаційному суспільстві» (м. Одеса, 27 грудня 2019 р.); «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 15 травня 2020 р.); «Актуальні питання розвитку державності та правової системи в сучасній Україні» (м. Запоріжжя, 30–31 жовтня 2020 р.).

Публікації. Основні положення і висновки дисертаційного дослідження знайшли своє відображення у 4 статтях, опублікованих у наукових фахових періодичних виданнях з юридичних наук (одна – у зарубіжному виданні), а також у 4 тезах на міжнародних науково-практичних конференціях.

Структура дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, поділених на 8 підрозділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 190 аркушів, з них основного

тексту 164 аркуші, список використаних джерел містить 233 найменувань і розміщений на 23 аркушах. Додатки на 3 аркушах.

СПИСОК НАУКОВИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковано основні наукові результати дисертації

Статті у фахових (у тому числі в міжнародних) виданнях:

1. Грисюк В. В. Принципи, підходи та методи дослідження адвокатської діяльності. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2019. № 42, том 1. С. 23–27.
2. Грисюк В. В. Система принципів здійснення адвокатської діяльності. *Право і суспільство*. 2019. № 5. С. 24–30.
3. Грисюк В. В. Інституційне середовище адвокатури України. *Публічне право*. 2020. № 3. С. 205–214.
4. Hrysiuk Valeriia. Legal technologies of advocacy activity: concepts and types. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2020. № 6 (volume 1). P. 122–126.

Публікації, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації ^[11] та додатково відображають її наукові результати:

1. Грисюк В. В. Технологічні прийоми юридичної аргументації: поняття та особливості використання в процесі адвокатської діяльності. *Верховенство права та правова держава* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Ужгород, 20–21 вересня 2019 р. Ужгород : Ужгородський національний університет, 2019. С. 14–17.
2. Грисюк В. В. Особливості юридичних технологій підготовки судової промови адвокатом. *Тенденції розвитку юридичної науки в інформаційному суспільстві* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 27 грудня 2019 р. / НУ «Одеська юридична академія». Одеса, 2019. С. 8–11.
3. Грисюк В. В. Технологічні прийоми проведення співбесіди та консультації адвокатом. *Правове життя сучасної України* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 15 травня 2020 р. / НУ «Одеська юридична академія». Одеса, 2020. Т. 1. С. 147–150.

4. Грисюк В.В. Базові технологічні прийоми створення письмових правових актів адвокатом. *Актуальні питання розвитку державності та правової системи в сучасній Україні* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 30–31 жовтня 2020 р. / Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2020. С. 9-12.

Характеристика особистості здобувача. В.В. Грисюк має магістерський рівень вищої юридичної освіти. У 2016 році закінчила Національний університет «Одеська юридична академія» та отримала диплом за ступенем вищої освіти «бакалавр» за спеціальністю 081 «Право». У 2018 році закінчила магістратуру Національного університету «Одеська юридична академія», отримала диплом та здобула кваліфікацію: ступінь вищої освіти магістр, спеціальність «Право». З 2018 року – аспірантка кафедри загальнотеоретичної юриспруденції Національного університету «Одеська юридична академія» заочної форми навчання. Володіє українською, російською, англійською мовами. Має 4 наукові статті, опубліковані у фахових виданнях, перелік яких затверджений МОН України, з них 1 наукова стаття у періодичному науковому виданні іншої держави. Додатково положення дослідження відображені у 4-ох тезах доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях.

Особистий внесок автора. Дисертаційна робота є власним авторським дослідженням, у якому наукові положення, висновки та пропозиції обґрунтовано самостійно в результаті опрацювання значної кількості наукових джерел. Ідеї та розробки, що належать співавторам не використовувались.

Оцінка мови та стилю дисертації. Мова та стиль написання дисертації відповідають прийнятному у науковій літературі та відповідають встановленим вимогам, які висуваються до наукової праці такого рівня, що забезпечує легкість та доступність сприйняття дисертації.

У результаті попередньої експертизи дисертації Грисюк В.В. та повноти основних результатів дослідження

УХВАЛИЛИ:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Грисюк Валерії Валеріївни на тему «Теоретичні засади юридичних технологій здійснення адвокатської діяльності», представленої на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Грисюк Валерії Валеріївни відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), п. 10 Тимчасового порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 року № 167 (зі змінами).

3. Рекомендувати дисертацію Грисюк Валерії Валеріївни на тему «Теоретичні засади юридичних технологій здійснення адвокатської діяльності» до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент,

доктор юридичних наук, професор

М.Р. Аракелян

Рецензент,

доктор юридичних наук, професор

Н.М. Бакаянова